

KAVRAMSAL MAKALE

Hicri Divanı'nda Çiçekler

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Selman YİĞİT, Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Gümüşhane,
e-posta: ahmetselman.yigit@gumushane.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1471-0535>

Öz

Klasik Türk şiiri estetiğinde çiçekler, şiir dilinin ve hayal dünyasının en temel ve en zengin motiflerinden biridir. Şairler, çiçeklerin estetik özelliklerini gerçekçi gözlemlerle şiirlerine taşımış, ancak bu gözlemleri soyutlamalar, semboller ve edebi sanatlar aracılığıyla derinleştirmişlerdir. Özellikle teşbih ve istiare sanatlarında çiçekler, soyut duygu ve kavramları somutlaştırarak anlatımı zenginleştirir ve okuyucunun zihninde güçlü imgeler yaratır. Bu sayede çiçekler, şiire sadece görsel bir güzellik katmakla kalmaz, aynı zamanda sanatsal ifade gücünü de büyük ölçüde artırır. Bu bağlamda incelediğimiz Hicri Divanı'nda, şairin sanat kabiliyetini dışa vururken çiçeklerden fazlasıyla faydalandığı örnekleriyle ortaya konulmuştur. Çiçeklerin divan şiirine en büyük katkısı, sevgilinin güzelliğini ve aşk temasını ifade etmede üstlendikleri merkezi roldür. Şiirlerde en sık kullanılan gül, lale, sümbül, nergis, menekşe, erguvan ve yasemin çiçekleri, sevgilinin farklı güzellik unsurlarıyla özdeşleşmiştir. Şair Hicri'nin, şairlik hüneri ile hayal dünyasında yoğurduğu benzetmeler, sevgilinin hayali ve idealize edilmiş portresini nasıl oluşturduğu bu çalışmada irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, Şair Hicri, Sevgili, Çiçekler, Gül.

Makale Gönderme Tarihi: 16.09.2025

Makale Kabul Tarihi: 05.11.2025

Önerilen Atıf:

Yiğit, A. S. (2025). Hicri Divanı'nda Çiçekler, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(11): 868-878.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2025, 8(11): 868-878. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2025.1599>
ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

Flowers in the Hicri Divan

Assistant Prof. Dr. Ahmet Selman YİĞİT, Gümüşhane University, Faculty of Letters, Gümüşhane,
e-mail: ahmetselman.yigit@gumushane.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1471-0535>

Abstract

In classical Turkish poetry aesthetics, flowers are one of the most fundamental and richest motifs of poetic language and the world of imagination. Poets have incorporated the aesthetic qualities of flowers into their poetry through realistic observations, but they have deepened these observations through abstractions, symbols, and literary arts. Especially in the arts of simile and metaphor, flowers enrich the narrative by concretizing abstract feelings and concepts, creating powerful images in the reader's mind. In this way, flowers not only add visual beauty to poetry but also greatly enhance its artistic expressive power. In this context, the Hicri Divan we examined demonstrates examples of the poet making extensive use of flowers to express his artistic abilities. The greatest contribution of flowers to divan poetry is the central role they play in expressing the beauty of the beloved and the theme of love. The most frequently used flowers in poetry—the rose, tulip, hyacinth, daffodil, violet, lilac, and jasmine—have become synonymous with different aspects of the beloved's beauty. This study examines how the poet Hicri, with his poetic skill, uses metaphors shaped in his imagination to create an idealized portrait of his beloved.

Keywords: Classical Turkish Poetry, Poet Hicri, Beloved, Flowers, Rose.

Received: 16.09.2025

Accepted: 05.11.2025

Suggested Citation:

Yiğit, A. S. (2025). Flowers in the Hicri Divan, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(11): 868-878.

GİRİŞ

Klasik Türk Edebiyatı, doğayı ve evreni kendine has semboller ve mazmunlar aracılığıyla yorumlayan, ince ve zarif bir estetiğe sahiptir. Bu estetik dünyada, çiçekler sadece güzel birer görsel unsur olmanın ötesinde, derin manalar, zengin çağrışımlar ve köklü kültürel anlamlar taşıyan en önemli motiflerin başında gelir (Bayram, 2001). Şairler, çiçeklerin rengi, kokusu, şekli ve botanik özelliklerinden yola çıkarak, aşkı, sevgiliyi, dertleri, tasavvufi sırları ve hayatın geçiciliği gibi birçok hususu ifade etmişlerdir. Çiçekler, adeta Klasik Türk şiirinde "duygularının dili" olmuş, söze dökülemeyen hisleri latif bir uyum içinde okuyucuya ulaştırmıştır.

Ancak, klasik şiirdeki anlam inşası sadece yerleşik bu mazmunlar ve sembollerle sınırlı kalmamış, bazı şairler bireysel imgelem gücünü ön plana çıkararak farklı bir poetika inşa etme yoluna gitmişlerdir. Yapılan çalışmalarda, bu tür yaklaşımların şairin '...klasik anlam örgüsünden ayrıştığı ve bireysel imgelem gücüyle özgün bir dil ve anlam ilişkisi kurduğu görülmektedir' (Yavuz, 2025: 68) şeklinde bir sonuca ulaştığı belirtilmektedir. Bu durum, Divan şiirinin estetik zenginliğinin hem geleneğe bağlı kalmak hem de bireysel sanat yeteneğiyle dilin sınırlarını zorlamak suretiyle sağlandığını göstermektedir.

Klasik Türk şiirinde en sık kullanılan ve en derin anlamlara sahip olan çiçek şüphesiz gül'dür. Gül, tek bir manaya hapsolmemiş, çok katmanlı sembolizmiyle şiirin adeta merkezine yerleşmiştir (Şentürk, 2021). Gül, her şeyden önce sevgilinin en temel gösterenidir. Sevgilinin yanağı, yüzü, dudağı gibi güzellik unsurları güle teşbih edilir. Gülün tazeliği, narınlığı ve eşsiz kokusu, sevgiliye ait letafeti temsil eder (Bayram, 2001).

Gül yüzün gül-zârda ger eyleye 'arz-ı cemâl

Şâh-ı gül şerm eyleyüp virmeye hergiz bâr gül

Reng ü buy-ıla özin teşbih idermiş yüzüne

Benzemedüğün bilüp sonra eyledi inkâr gül (Ersoylu, 1989)

"Gül yüzün eğer gül bahçesinde güzel yüzünü gösterse gül dalı utanır ve güle asla yük olmaz.

Ey sevgili! Gül, rengi ve kokusuyla güzelliğini senin yüzüne benzetirmiş.

Gül, sonra senin yüzüne benzemediğini öğrenince bunu inkâr etti (Erdoğan ve Akgül, 2016)."

Gül, aynı zamanda Hz. Muhammed'in (S.A.V) sembolüdür. Gülün güzel kokusunun, Peygamber Efendimiz'in terinden geldiğine inanılır. Bu inanç, güle manevi bir kutsallık yükler. Bu nedenle gül koklamak bir gelenek halini almış ve "gül koklamak sevaptır" sözü halk arasında yayılmıştır (Kurnaz, 1996; Yalçın, 2023: 162).

Gül-bülbül ilişkisi, Klasik Türk şiirinin en meşhur mazmunudur. Gül, nazlı ve güzel maşuku, bülbül ise onun aşkıyla yanan, ağlayan, kanlı gözyaşları döken âşığı temsil eder. Âşık, sevgilisine ulaşmak için niyaz ederken, sevgili genellikle naz ve istigna ile ona karşılık vermez.

Gül hâre düşdi sine-figâr oldu andelib

Bir hâre bakdı bir güle zâr oldu 'andelib (İpekten, 2019).

"Gül, dikene düştü; bülbülün sinesi paralandı. Bülbül, bir güle baktı bir de dikene ve ağlamaya başladı."

Gül'ün ardından Klasik Türk şiirinde en çok kullanılan diğer temel çiçek motifleri, her biri farklı bir güzellik unsurunu veya manayı sembolize eder.

Başlangıçta taşralı bir çiçek olarak görülse de sonradan estetik bir unsur olarak en çok kullanılan çiçeklerden biri lale'dir. Kırmızı rengi ve kadehe benzeyen biçimi nedeniyle lale, birçok farklı

anlamlarda kullanılır: Kırmızılığı nedeniyle sevgilinin yanağına ya da dudağına benzetilir. Şair, sevgilinin yanağının kırmızılığı karşısında lalenin bile utandığını ifade eder (Kartal, 1997).

Lalenin ortasındaki siyah leke, dağ-ı derun (iç yara, gönül yarası) olarak yorumlanır ve bu, âşğın gönlündeki aşk yarasını ya da döktüğü kanlı gözyaşlarını sembolize eder.

Lalenin kadehe benzeyen formu, ilahi aşkın şarabını çağrıştıracak veya tek yaprak üzerine oturan duruşuyla Allah lafzını çağrıştırdığı kabul edilir. Ayrıca Allah lafzı ile lale lafzında geen harflerin aynı olması; bu çiçeği ayrıca müstesna kılmıştır (Kartal, 1997).

Sümbül (Sünbül), genellikle sevgilinin saçı, zülfü veya kâkülü ile ilişkilendirilir. Sümbülün siyah rengi, kıvrımlı ve dağınık yapısı, sevgilinin güzel kokulu, simsiyah ve perişan saçlarını betimlemek için idealdir (Karaman, 2012).

Nergis, şekil olarak göze benzetilir. Bu nedenle şairler onu genellikle sevgilinin gözlerine teşbih ederler. Yunan Mitolojisinin derinliklerinden doğan Narkissos, efsanevi bir güzelliğe sahip, ancak aşka karşı kayıtsız bir gençti. Onu sevip de karşılık bulamayan, acıdan eriyen genç kızların yakarışları Tanrılara ulaştı. Bu şikayetler üzerine verilen bir ceza olarak Narkissos, bir gün su kenarında kendi yansımalarını gördü ve bu görüntüye umutsuzca tutuldu. Kendini seyrederken dayanamayıp suya atladı ve boğuldu. Genç adamın cansız bedeninin çürüdüğü yerde, gözü andıran bir çiçek açtı: Nergis. Bu çiçek, tıpkı Narkissos'un ruhu gibi, bütün güzellere baygın ve hayran bir ifadeyle bakmaya mahkûm edildi.

Başka bir efsane ise onu bir ırmak tanrısı ile bir perinin oğlu olarak tanımlar. Hem insanlar hem de periler ona aşıktı. Hatta Echo (Ses) adlı peri, Narkissos'a olan aşkıdan tükenerek bir taşla dönmüştür. Doğu mitolojisinde ise, Gül ile Nergis arasında imkânsız bir aşk anlatılır. Bu iki sevgiliden Nergis, göze benzeyen bir çiçeğe dönüştürülmüş ve kıyamete kadar sürececek bir hicran ve intizar çekmeye mahkûm edilmiştir (Pala, 2018).

Tüm bu hikâyelerin ortak noktası, nergis çiçeği ile gözler arasındaki güçlü bağıdır. Ayrıca, nergisin eğik duruşu ve sarı rengi, hasta, mahsun veya sarhoş birini de sembolize edebilir. Tüm bunların yanında tasavvuf geleneğinde nergis, yalnızca estetik bir bitki olarak değil, aynı zamanda göz, şuur ve ilahi sırra yönelmiş bakış gibi çok katmanlı anlam alanlarının taşıyıcısı olarak değerlendirilir. Bu bağlamda nergis çiçeği, mest bakışlı hâliyle salikin yani manevi yolcunun ruhsal derinliğini ve Allah'a olan cezbelerini sembolize eder. Özellikle salikin kemale eriştiği ancak bu hâlin toplum tarafından fark edilmediği yahut halk arasında veli olarak bilindiği hâlde kendisinin henüz bu idrake varmadığı haller, tasavvuf metinlerinde sıklıkla nergisin içrek anlamıyla ilişkilendirilir (Ayvazoğlu, 1992).

Klasik şiirinin önemli mazmunlarından biri olan menekşe (menekşe), Farsça kökenli bir kelimedir ve Klasik Türk edebiyatında zengin anlamlar ve benzetmelerle kullanılır. Şairler, menekşenin kendine has özelliklerini sevgili, aşık ve çeşitli duyguları ifade etmek için sıkça işlemişlerdir. Menekşe, özellikle sevgilinin güzellik unsurlarıyla ve âşğın duygusal haliyle ilişkilendirilir. Menekşenin koyu mor veya siyaha yakın rengi ve demetler halinde duruşu, çoğunlukla sevgilinin kıvrım kıvrım saçlarına (zülf) ya da yanağındaki bene (hâl) benzetilir. Ayrıca menekşenin kısa boylu olup başının yere eğik durması, Klasik şiirde büyük bir önem taşır; bu duruş, sevgilinin karşısındaki alçakgönüllülüğü, mahcubiyeti ve aynı zamanda aşk derdi çeken âşğın boynu bükük, çaresiz halini simgeler. Güzel kokusu ise onu misk ve anber gibi değerli kokularla eş tutar. Kısacası menekşe, Klasik Türk edebiyatında hem sevgilinin dış güzelliğinin bir parçası hem de âşğın iç dünyasının sessiz bir temsilcisidir (Çelebioğlu, 2016).

Klasik Türk Edebiyatı'nda, Farsçadan geçen ve yâsamen yahut semen adıyla anılan yasemin çiçeği, estetik ve sembolik değeri yüksek bir mazmun olarak sıklıkla kullanılmıştır. Yasemin, özellikle beyaz rengi, hoş kokusu ve zarif yapısı nedeniyle sevgilinin tasvirinde ve bahar

manzaralarının inşasında kilit bir rol üstlenir. Şairler, yaseminin beyazlığını ve parlaklığını sevgilinin gül yanaklarının üzerindeki beyazlık veya gümüş teniyle özdeşleştirirken, güzel kokusunu ise sevgilinin nefesi, saçı ya da dudaklarından yayılan latif kokuya teşbih ederler. Bu yönleriyle yasemin, diğer çiçek motiflerine (gül, lale, menekşe) nazaran daha çok saflık, temizlik ve zarif güzellik sembolü olarak işlenmiş, özellikle sevgilinin yüz güzelliğini ve teninin parlaklığını pekiştiren bir edebi araç haline gelmiştir (Açıl, 2015).

Yasemin mazmununun bir diğer önemli kullanım alanı ise, başta sevgilinin saçı olmak üzere, fiziki unsurlarla kurduğu mecazi ilişkilerdir. Yasemin, ince ve kıvrımlı dallarıyla sevgilinin saç örgülerine ya da buklelerine benzetilirken; bazen de sevgilinin başını süsleyen çiçek demeti olarak tasvir edilir. Ayrıca bu çiçek, bahar ve cennet tasvirlerinde gür bir bitki olarak yer alarak, şairin hayal dünyasında gülzârın ya da bağ-ı İrem'in vazgeçilmez bir unsuru olur. Bu bağlamda, yasemin, şiirde sadece estetik bir detay değil, aynı zamanda sevgiliye kavuşma hasretini, baharın yeniden dirilişini ve bu dünyadaki güzelliklerin ilahi olanın yansıması olduğu düşüncesini destekleyen zengin bir imge ve mazmun görevi üstlenir.

Klasik Türk şiirinde erguvan çiçeği, özellikle rengi dolayısıyla şairlere zengin çağrışımlar ve hayaller sunan önemli bir motiftir. Erguvan, kırmızıya yakın pembemsi (erguvani) rengi sebebiyle en çok sevgilinin yüzü, yanağı ve dudağı ile ilişkilendirilir. Bu bağlamda erguvan, güzelliğin ve alımlılığın bir sembolüdür.

Parlak kırmızımsı mor rengi, aşkın çektiği dert ve hicran nedeniyle döktüğü kanlı gözyaşları veya kanla dolmuş sinesi ile de ilişkilendirilir. Erguvan ağacı, âşkın "dert ve mihnet gül bahçesi" içindeki kanlı gözyaşlarını temsil edebilir. Rengi dolayısıyla şairlerce bazen şarap ile birlikte anılır ve neşeyi, coşkuyu çağrıştırır (Demirel, 2009).

Erguvan, gül ve lale kadar yaygın kullanılsa da, Divan şairlerinin zengin hayal dünyasında sevgiliye, aşkın durumuna veya bahar tasvirlerine renk katan güçlü bir estetik unsurdur. Şeyh Gâlib, Bâki ve Hayâlî Bey gibi şairler eserlerinde erguvan çiçeğine yer vermiştir.

Çiçekler, Divan şiirindeki sembolik anlamlarının yanı sıra, dönemin kültürel hayatına dair de ipuçları sunar. Gül suyu (gülâb) yapımı, misafirlere ikramı, mendile gül bağlamak, sarığa (destâr) karanfil iliştiirmek gibi adetler şiire yansımıştır.

Çiçek motifleri, sadece edebiyatta değil, çini, minyatür, kumaş ve mezar taşları gibi Osmanlı sanatının her dalında en yaygın kullanılan süsleme unsurları olmuştur.

Çiçekler, özellikle Bahariyye kasidelerinde tabiatın uyanışını, güzelliğini ve dolayısıyla hayatın ve ölümün döngüsünü anlatmak için kullanılmıştır.

Sonuç olarak Klasik Türk Edebiyatı, çiçekleri estetik birer obje olarak kullanmanın çok ötesine geçmiştir. Gül, lale, sümbül ve nergis başta olmak üzere her bir çiçek, şairin elinde bambaşka bir kimliğe bürünerek, aşkın, ilahi sırrın, güzelliğin ve hayatın felsefesinin zarif birer şifresi halini almıştır. Bu zengin mazmun sistemi sayesinde, Divan şiiri binlerce yıl boyunca okuyucularına hem görsel bir şölen hem de derin bir düşünce iklimi sunmaya devam etmiştir.

Yukarıda klasik şiirde kullanım fonksiyonlarından bahsedilen çiçekler araştırmamızın konusu olan Hicri Divanı'nda sıklıkla kullanılmıştır. Şair Hicri'nin bu çiçekleri şiirinde işeyişi, gelenekle uyum içerisindedir¹.

¹ Bu çalışma "Hicri Divânı (İnceleme-Tahlil-Metin-Dizin)" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Şair Hicri ve Divanı

Hayatı

Kaynakların çoğuna göre asıl adı Mehmed'dir; Tuhfe-i Nâili'de ise Muhyiddin Mehmed olarak geçer. Şiirlerinde Hicri mahlasını kullanan şair, Kara Çelebi lakabıyla tanınırdı. Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmuyor.

Babası Kadı Hüsamüddin (ö. 1514), döneminin önemli kadılarından olup çeşitli yerlerde görev yapmıştır. Hüsamüddin'in, Fatih Sultan Mehmed zamanında vezirlik yapan Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa ile olan bağı biraz karmaşıktır. Bazı eserler (Sicill-i Osmâni ve Mecmu'a-i Tevârih) onu Mehmet Paşa'nın kardeşi olarak gösterse de, yaygın görüş onun kölesi olduğu yönündedir.

Kara Çelebi-zâdeler olarak bilinen ve 1689'a kadar ilim, sanat ve devlet kademelerinde pek çok ünlü kadı, müderris ve şair yetiştiren bu aile, unvanını Kadı Hüsamüddin Efendi'nin Niğdeli Kara Yakup'un damadı olmasıyla almıştır. Şeyhülislamlık da yapmış olan ünlü şair ve tarihçi Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi (ö. 1598) de bu soydan gelir.

Hicri'nin doğum yeri konusunda ise tek bir kaynak (Ahdi'nin Gülşen-i Şu'arâ'sı) onu Karamanlı olarak kaydetse de, diğer tüm kaynaklar Bursalı olduğunda hemfikirdir. Eğer babasının Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa'nın kardeşi olduğu tezi doğruysa, şairin Karamanlı olması ve soyunun Mevlânâ Cellâleddin-i Rumi'ye dayanma ihtimali oldukça yüksektir.

Eğitimi ve Kariyeri

Hicri, çocukluk ve gençlik yıllarında iyi bir eğitim aldı. Kemal Paşa-zâde'nin öğrencisi olarak mezun oldu. Kariyerine müderrislik yaparak başladı; Bursa, Kütahya, Amasya ve Manisa gibi şehirlerde ders verdi.

Bir süre sonra müderrisliği bırakıp kadılık görevine geçti ve Şam ile Bursa'da kadılık yaptı. Kadılıktan azledilince tekrar müderrisliğe döndü; önce Bursa'da, ardından İstanbul'un önde gelen medreselerinde dersler verdi. Hayatının son döneminde yeniden kadılığa terfi ederek sırasıyla Bursa, Edirne ve son olarak İstanbul kadılığı görevlerinde bulundu.

Gelibolulu Âli, Kühü'l-Ahbâr adlı eserinde, dönemin şeyhülislamı Ebussuud Efendi (ö. 1575) hayattayken bile, Muhaşşi Sinan Efendi (ö. 1578) gibi önemli alimler varken, Hicri'nin Ebussuud'dan sonra şeyhülislamlığa layık görülmesinin konuşulduğunu belirtir. Bu durum, şairin üstlendiği görevleri büyük bir başarıyla yerine getirdiğinin bir kanıtıdır.

Ölümü

Hicri, 1556 yılında İstanbul kadısıyken vefat etti. Mezarı, hocası Kemal Paşazade'nin yakınında, Edirnekapı'daki Emir Buhari Dergâhı'ndadır.

Divanı

Şairin, Divanının şimdiye kadar bilinen tek nüshası Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz. FB 377/2 numaralı kayıttadır. Divanlar Mecmuasının 15a-44a yaprakları arasında bulunan bu Divanda 127 gazel bulunmaktadır.

Hicri Divanı'nda Çiçekler

Hicri Divanı incelendiğinde sevgilinin güzelliğini ifade etme başta olmak üzere çeşitli bağlamlarda yedi çiçekten bahsettiği görülmektedir. Bunlar gül, lale, sümbül, nergis, menekşe, erguvan ve yasemin çiçekleridir.

Gül, Gonca, Verd

Hicrî Dîvânı'nda en sık işlenen ve üzerinde en çok durulan çiçek motifi güldür. Gül, klasik şiirde temel bir imge olarak; sahip olduğu güzel koku, kırmızı renk, baharın gelişini müjdeleme ve katmanlı yaprak özellikleri sayesinde farklı tasavvurların ve metaforik ilişkilerin nesnesi olmuştur.

Gülün beyitlerde sıklıkla yer almasının bir diğer önemli nedeni ise, gelenek edebiyatında onunla ilişkilendirilen diğer unsurlarla olan münasebetleridir. Aşkın sembolü olarak vasıflandırılan bülbül, gülün ezeli âşığı olarak ele alınır. Gülün dikenini ise âşığa engel teşkil eden rakip imgesi olarak işlenir.

Dîvân'da ele alınan gül, genellikle kırmızı renklidir. Bu renk ilişkisi gülün doğrudan sevgilinin yanağı ve yüzü gibi güzellik unsurlarıyla ilişkilendirilmesine ve bu benzetmeler üzerinden anlamlandırılmasına zemin hazırlamıştır. Şair Hicri, beyitlerde söz konusu ettiği gül, genellikle kırmızı renklidir. Bu renk münasebetiyle gül, sevgilinin yanağı ve yüzüyle ilişkilendirir. Şekil olarak kulağa benzetir: Ayrıca gül kelimesinin “gülmek” anlamını da işleyerek iahm-ı tenasüp sanatına başvurur:

Kılmağicün sad-hezârân bülbülü zâr u nizâr

Ey nihâl-i gül lebün gonca yüzün verd eyledün

(079/4)

Güle gül gibi gülşende dedürdüm bülbüle meylin

Yine nâzüklük ile gonca agzından haber çekdüm

(091/4)

Hicri 'âlemden giderse kimse ana olmaz bedel

Hâr-ı mihnet hiç tutar mı gül-i hoş-bu yerin

(093/5)

Lebün gonca yanagun berg-i güldür

Belâlı bülbülün aglatma güldür

(050/1)

Ey bîkr-i gonca râzunı sakla açılma kim

Tâ ki çemende gül tuya yerün kulağı var

(055/2)

Menekşe (Benefşe)

Benefşe, yahut menekşe, rengi, boyu ve bahar mevsiminde açan çiçeklerden birisi olması sebebiyle divan şiirinde yer alır. Şair Hicri ise, sevgilinin yüzüne düşen saç kıvrımlarını anber kokulu ayva tüylerine kıyaslayarak menekşe bahçesine yaslanmış su yılanını tahayyül etmiştir:

Mu'anber hattuna nisbet ruhunda halka-i zülfün

Yatursan mâr-ı âbidür benefşezâra yasdanmış

(069/2)

Lale

Şair Hicri, Divanı'nda dört beyitte lale çiçeğinden bahsetmiştir. Birinci beyitte bahçede bulunan lale ve güllerin şekil ve renklerinden yola çıkarak bu iki çiçeği savaş için karşı karşıya gelmiş iki orduya benzetmiştir. İkinci beyitte aşık, döktüğü kanlı gözyaşlarında bulunan lale renkli kabarcığı aşk ülkesi padişahının kızıl otağına benzetmektedir. Üçüncü beyitte aşığın aşk ateşi ile yanan sinesi üzerinde oluşan kanlı yanık yaralar lale bahçesi şeklinde tahayyül edilmiştir. Dördüncü beyitte ise yine benzer bir ifade karşımıza çıkmaktadır. Aşığın yanık sinesi üzerinde görünen kanlı yaralar, sanki aşık ölmüş de mezarı üzerinde açan güller açılmıştır:

Çemende goncelerden lâleye gül nizeler çekmiş

Sanasın rum şâhıyla kızılbaş eylemiş uğraş

(68/4)

Çeşm-i pür-hunumda gördüğün habâb-ı lâle-reng

Pâdişâh-ı kişver-i 'ışkun kızıl otagıdur

(054/2)

Sine-i pür-suzum üzre dâg-ı hun-âludı gör

Görmemişdür od yanan yerde kimesne lâlezâr

(026/2)

Bu kanlu kanlu dâgıarum oldu âşikâr

Şanman mezârum üsti benüm lâlezârdur

(045/6)

Nergis

Hicri Divanı'nda geçen çiçeklerden biri de nergistir. Şair bir beytinde nergisin çiçekler sultan gül tarafından meclise saki yapıldığını dile getirmiştir. Başka bir beyitte sabahın alaca karanlığında sevgilinin yüzünü gören nergisin gözüne uyku girmediğini ifade etmiştir. Şair son olarak işret meclisinde gül eğlenirken sevgilinin nergis gibi gözlerini kapatmasıyla meclisin tadının kaçtığını belirtmiştir:

Şâh-ı gül bezme oturmuş sâki itmiş nerkisi

Bir ayag üzre elinde sâgar-ı zerrin tutar

(036/4)

Gözine subh olunca girmez uyhu

Meğer nerkis yüzün görmüş sehergâh

(113/4)

Gül gibi eyler iken sahn-ı çemende sohbet

Nerkislerini yumdı telh oldu 'ayş u 'işret

(011/1)

Sünbül

Divanda tek beyitte geçen sünbül, şair tarafında sevgilinin saçlarının güzel kokusuyla ilişkilendirilmiştir:

Hâtıruma sanma kim reyhân ile sünbül gelür
Geh hayâl-i zülf-i dilber geh gam-ı kâkûl gelür

(056/1)

Yasemin (Semen)

Sevgilinin yasemin kokulu saçlarına bağlanıp selvi gibi endamına vurulan aşık avare olmuştur. başka bir beyitte aşık kendi kendine öğüt vermektedir: Ey gönül! Başını zillet toprağından kaldırmak istiyorsan elinden sevgilinin saçları gibi güzel kokan yasemin çiçeğini düşürmeden sevgilini ayaklarına kapan:

Zülf ü kaddün hevâsına âvâre olalı
Cânum hevâ-yı servde gönlüm semendedür

(025/4)

Başun kaldurmak istersen gönül hâk-i mezelletden
Ayagına düşüp elden koma zülf-i semen-sâyı

(124/3)

Erguvan

Şair Hicri erguvan çiçeğini iki beytinde benzer benzetmelerle kullanmıştır. Erguvanı kırmızımtırak rengi dolayısıyla aşığın gözyaşına teşbih eder:

Kara dâgum ruy-ı zerdüm erguvânı eşkümün
Gösterür fasl-ı hazân içinde şekl-i nev-bahâr

(026/3)

Kanlu yaşum ruy-ı zerdüm erguvânı eşkümün
Gösterür Hicri hazân faslında şekl-i nev-bahâr

(059/5)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Klasik Türk Edebiyatı'nın incelikli mazmun sisteminde önemli bir yer tutan çiçek motiflerinin şair Hicri'nin Divanı'ndaki kullanım bağlamlarını ve işlevlerini incelemiştir. Şairin incelenen divanında, Hicri'nin, gül, lale, sümbül, nergis, menekşe (benefşe), erguvan ve yasemin (semen) olmak üzere yedi temel çiçek motifini geleneksel divan şiirinin geleneksel çizgisine sadık kalarak kullandığını göstermiştir.

Gül, sevgilinin yüz güzelliği, bülbül ile olan ezeli aşk ilişkisi ve tezat sanatlarına olanak tanıyan "gülmek" anlamıyla en baskın motif olarak öne çıkmıştır. Lale, âşığın sinesindeki dağ-ı derûn (gönül yarası), kanlı gözyaşları ve aşk ülkesinin ihtişamını sembolize eden kızıl otağ imgesiyle derin bir aşk ve ıstırap atmosferi yaratmıştır. Nergis, sevgilinin gözleri ve saki rolüyle işret meclislerinin vazgeçilmezi olurken; Sümbül ve Menekşe ise sevgilinin kıvrımlı, güzel kokulu saçlarını ve aşığın boynu bükük çaresizliğini tasvir etmiştir. Erguvan, kırmızımtırak rengiyle

âşışın kanlı gözyaşlarına teşbih edilerek hüznün temasını pekiştirmiş; yasemin ise saflık, zarafet ve sevgilinin saçıyla ilişkilendirilmiştir.

Ulaşılan temel sonuç, Şair Hicrî'nin, çiçek mazmunlarını kullanırken gelenekle güçlü bir uyum sergilemesi ve bu motifler aracılığıyla sevgiliye olan aşkı, ayrılık acısını ve ilahi güzelliğin yansımalarını ustalıkla ifade etmesidir. Hicrî Dîvânı, bu yönüyle, 16. yüzyıl klasik Türk şiir geleneğinin zengin sembolik dilini başarıyla sürdüren önemli bir eser niteliğindedir.

Bu çalışma, Hicrî Dîvânı'nın çiçek motifleri üzerindeki analizleriyle klasik Türk edebiyatının mazmunlar ve estetik dünyasına dair bir bakış açısı sunmuştur. Şairin hayatı ve kariyerine dair sunulan kapsamlı bilgiler, eserinin edebi çevresini anlamak için sağlam bir temel oluşturmaktadır. Bu çalışma şair ve eseri üzerine bundan sonra yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma kamuya açık ikincil verilerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür.

KAYNAKÇA

Açıl, B. (2015). Klasik Türk şiirinde estetik bir unsur olarak çiçekler. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (5), 1-28.

Ayvazoğlu, B. (1992). *Güller Kitabı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Bayram, Y. (2001). Çiçeklerle Diğer Bitkilerin Dîvân Şiirine Yansımaları ve Anlam Çerçevesi. Samsun: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Çelebioğlu, A. (2016). Klasik Türk Şiirinde Menekşe. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (37), 161-182.

Demirel, Ş. (2009). Dîvân Şiirinde Erguvan 4.8 (2009): 995-1014. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(9), 995-1014.

Erdoğan ve Akgül, K. V. (2016). Divan Şiirinde Gül Redifli Gazeller Üzerine Bir İnceleme, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 40(2), 53-65.

Ersoylu, İ. H. (1989). *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

İpekten, H. (2019). *Naili Divanı*. Ankara: Kültür Eserleri Dizisi.

Karaman, G. (2012). Karaman, Gülay. "Perîşân çiçek sümbül ve klasik Türk şiirinde işleniş. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 288-319.

Kartal, A. (1997). Klasik Türk Edebiyatında Lâle. *Bilgi*, 4, 108-122.

Kurnaz, C. (1996). Gül. TDV İslâm Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/gul>. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40(2), 53-65.

Pala, İ. (2018). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü 2*. İstanbul: Kapı Yayınları.

- Şentürk, A. A. (2021). *Osmanlı Şiiri Klavuzu (Cilt 5)*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Yalçın, D. (2023). Hanyalı Nûrî Osmân Divânı'nda Naat. *Mavi Atlas*, 11(1), 147-172.
- Yavuz, M. (2025). Hamdullah Hamdî'nin Yûsuf u Züleyhâ İsimli Mesnevisinde Anlam Zenginlikleri (Alışılmamış Bağdaştırmalar). *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(9), 64-92.
- Yiğit, A. S. (2013). Hicrî dîvânı (inceleme-tahlîl-metin-dizin) (Tez No. 526609) [Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi].